

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖОСТІ ФАХІВЦЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито підхід до формування основ конкурентоспроможності фахівця сфери управління на засадах сучасних інтерактивних технологій навчання; показано можливості поетапної реалізації кейс-методу і його впливу на формування професійно важливих якостей майбутнього фахівця.

Ключові слова: підприємництво, професійні якості, інтерактивне навчання, кейс-метод.

В статье раскрыты подходы к формированию конкурентоспособности специалиста сферы управления на основе положений современных интерактивных технологий обучения; показана возможность поэтапной реализации кейса-метода и его влияния на формирование профессионально важных качеств будущего специалиста.

Ключевые слова: предпринимательство, профессиональные качества, интерактивное обучение, кейс-метод.

In articles approaches to formation of bases of competitiveness of the expert of sphere of management on starting positions of modern interactive technologies of training; it is shown possibility of stage-by-stage realization of a case-study and its influence on formation of professionally important qualities of the future expert.

Key words: business, professional qualities, interactive training, a case-study.

Становлення України як європейської держави, активний перехід до ринкових відносин, реформування національної економіки, зумовлюють необхідність оновлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери економіки і управління.

Проблема вдосконалення професійної освіти фахівців управлінської сфери зопоміжжується сьогодні на потребі формування тих якостей особистості, що сприятимуть її конкурентоспроможності в умовах сучасного ринку.

Розробленням загальних питань професійної освіти займаються ряд учених: А. Авер'янов, А. Алексюк, І. Андреев, К. Абульханова-Славська, С. Архангельський, В. Бондар, С. Гончаренко, В. Євдокимов, М. Євтух, В. Загвязинський, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Мороз, Н. Ничкало, В. Радкевич, В. Сидоренко, Г. Шотан, Л. Чернякова та інші. Поміж основних напрямів удосконалення економічної підготовки студентів у вищій школі можна виокремити: обґрунтування теоретичних засад, оновлення змісту курсів, форм навчання в контексті фундаментальних теоретичних досліджень зі спеціальності, а також суміжних наук, впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, що створює умови для залучення студентів до активної підприємницької діяльності шляхом розроблення проєктів, моделей, систем тощо (О. Аксьонова, К. Беркіта, В. Бобров, Й. Бринкель, Н. Бутенко, В. Валешній, Я. Галета, В. Казаков, Л. Каніщенко, Г. Ковальчук, О. Куклін, О. Михайлов, О. Пиндик, Т. Поясок, І. Прокопенко, Г. Романова, О. Романовський, Л. Савчук, Н. Статинова, В. Стрельников, О. Шпак та інші).

Однак, незважаючи на високий рівень досліджень, проблема відповідності сучасної професійної освіти вимогам ринку залишається маловивченою. При цьому питання педагогічного забезпечення методик швидкої адаптації випускників вищих навчальних закладів до ринкових відносин у полі їх професійної діяльності є недостатньо розробленими.

Метою статті є розгляд систем підготовки майбутніх фахівців сфери управління на основі інтерактивних технологій в аудиторній та позааудиторній діяльності, спрямованих на формування основ їх конкурентоспроможності.

Побудова доцільної методики професійної підготовки повинна спиратися на вимоги, що висуваються суспільством до рівня компетентності фахівця.

Досліджена наукова література й аналіз практичних занять зі студентами вищого економічного навчального закладу надають змогу виокремити необхідні якості конкурентоспроможного фахівця сфери управління. Поміж них: адаптаційна мобільність; схильність до творчих форм діяльності; самоаналізу; самовдосконалення; здатність до безперервного поглиблення та оновлення знань; ініціативність; готовність до обґрунтованого ризику; прагнення до нововведень; контактність; стресостійкість тощо. Сьогодні також важливим в підготовці студентів сфери управління є акцент на формуванні:

- 1) комунікативних навичок (вмінь спілкуватися з людьми, згладжувати конфлікти, уміння доводити свою думку, запевняти й заохочувати персонал тощо);
- 2) навичок самоконтролю (організації роботи зі складними малозрозумілими і рутинними завданнями, планування поетапного розв'язання завдань, прогнозування результатів у завданнях різної складності);
- 3) орієнтованості на дію (здатність до ініціативи, швидкого розв'язання проблемних питань, розв'язання кейсів, виробничих завдань, проблемних ситуацій тощо).

Формування конкурентоспроможних, здатних до самовдосконалення спеціалістів є головним завданням вищої школи. Однак, при підготовці майбутніх фахівців сфери управління виокремлюється актуальна необхідність у становленні в нього якостей ділової людини. Визначення поняття «ділова людина» розглядається сьогодні науковцями у такий спосіб [5]:

- 1) особистість із набором певних рис, способів поведінки, що виявляються в повсякденній діяльності;

- 2) представник соціальної самореалізації людства, пов'язаної з функціонуванням націй і народностей у суспільно-політичному житті;
- 3) професіонал та спеціаліст у конкретній виробничій сфері.

Сучасний ринок вимагає від спеціалістів наявності навичок організаційної діяльності, самоаналізу, сформуваного професійного мислення. Схильність до організаційної діяльності передбачає самостійне включення в неї, потребу в її здійсненні, постійну готовність до виконання, емоційно-позитивне самопочуття й почуття незадоволення за відсутності такої діяльності [5, с. 10]. Характерними ознаками професійного мислення конкурентоспроможного фахівця є: оперативність й уміння швидко приймати рішення в непрозорих ситуаціях; активна діяльність щодо пошуку нових шляхів, прийомів і засобів розв'язання завдань різної складності; масштабність і здатність визначити головне.

Вивчаючи потреби ринку праці, можна визначити, що самодостатнього фахівця переважно визначають знання і досвід, які відповідають сучасному стану ринкових відносин, а також здатність брати на себе відповідальність, ставити перспективні цілі, активізувати ситуацію та домагатися її реалізації, обґрунтовано ризикувати, мотивувати себе й підлеглих та ін. Як свідчить досвід, найуспішніші управлінці й підприємці – це активні люди, що відрізняються різноманітністю ділового життя, здійснюють планування і прогнозування, досліджують проблему у декількох ракурсах, працюють у багатьох напрямках, креативно підходять до прийняття рішень.

Формування таких якостей майбутнього фахівця сфери управління неможливе поза активною діяльністю, яка здійснюється на ґрунті співпраці, широкого спілкування, взаємодії студентів і викладачів, що розгортається на змісті майбутньої професійної діяльності.

Можливо саме тому у останній час вчені все більше залучають до сфери професійної підготовки інтерактивні технології навчання. До особливостей інтерактивного навчання М. Буланова-Гопоркова відносить: самостійне творче формування рішень; постійну взаємодію тих, хто навчається з тими, хто навчає, шляхом прямих і зворотних зв'язків [2, с. 222]. Психолого-педагогічне підґрунтя цих зв'язків підкреслює наступний вислів: «Усе, що я чую – забуваю, те що бачу й чую – трохи пам'ятаю. Те, що чую, бачу й обговорюю – починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю – я набуваю навичок. Коли я передаю все це іншим – я стаю майстром»[3, с. 14].

Відтак, слухаючи лекції, студенти у подальшому пам'ятають далеко не все, те що обговорюють й опрацьовують – практично закріплюють. У вищезазначеному процесі закладається низка навичок, які майбутній фахівець, співпрацюючи з іншими, закладає в основу власної професійної майстерності.

О. Пометун і Л. Пироженко інтерактивні технології навчання розглядають як специфічну організацію навчального процесу, при якій неможлива неучасть того, хто навчається, у колективному, взаємодоповнювальному, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання: або кожний має конкретне завдання, за яке він зобов'язаний привселюдно відзвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання. Інтерактивні технології навчання містять у собі чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи й прийоми, що стимулюють процес пізнання, а також розумові й навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів [3, с. 23 – 24].

Основні положення інтерактивних технологій навчання було покладено нами в основу розробки курсу «Підприємництво й бізнес-культура» для студентів економічних спеціальностей, спрямованих на сферу управління.

З метою формування у майбутніх фахівців якостей конкурентоспроможності, нами було запропоновано систему теоретичних й практичних занять – кейсів, що сприяли розвитку якостей самоаналізу, самовдосконалення, готовності до швидкого розв'язання практичних завдань.

Кейс-метод – один з методів інтерактивного навчання, є методом розробки конкретних ситуацій, належить до методик ситуаційного навчання і розуміється як безупинний процес, спрямований на цілеспрямований опис, аналіз об'єктів реальної дійсності. Кейс-метод реалізує у єдності навчальну, виховну і дослідницьку функції у розвитку важливих професійних якостей майбутнього фахівця [1, с. 72].

Зміст розробленого курсу передбачав розмаїття форми кейсів, як-от: «знімок ситуації фірми»; «фотографія якостей управління...»; «макет фірми при наступних параметрах...» тощо. Студентам було запропоновано відобразити ситуацію на фірмі (підприємстві), розробити реальні пропозиції, макети, бізнес-макети, моделі майбутнього тощо. На початку курсу нами було з'ясовано, що 82% майбутніх фахівців не володіють здатністю логічно, чітко, послідовно дотримуватись плану розв'язання практичних завдань, у них майже відсутня ініціатива при вирішенні проблемних завдань. 72% студентів не вміють обґрунтовано пропонувати економічні розв'язання вправ різної складності. Виходячи з цього, на різних етапах курсу впроваджувалися спеціальні завдання, що спрямовувалися на подолання зазначених недоліків.

Етап 1. Формулювання бізнес-ідеї та її доведення

1. Вивчення ринку та розрахунок бізнес-ідеї (розрахунок економічних показників, вибір засобів впровадження бізнес-ідеї), вибір форм підприємницької діяльності.

2. Створення концепції організаційної діяльності фірми – обґрунтування організаційно-правової форми підприємництва, порівняння варіантів рішень (з підтримки викладача), визначення головних індикаторів успіху; окреслення організаційно-правової форми та схеми малого підприємства, головних напрямків його діяльності, формування системи оціночних критеріїв.

Етап 2. Підготовка й розроблення бізнес-моделей

3. Підготовка, розроблення міні бізнес-плану (ділова гра у мікрогрупах). Розроблення студентами макету малого підприємства й додатків до нього (презентація міні-проекту з обґрунтуванням, добором

показників і варіантів розв'язання проблеми прибутковості).

4. Організація діяльності малого підприємства (ділова гра з моделюванням дій персоналу), тренінг за напрямками: менеджмент (системи управління персоналом підприємств різних галузей); виробництво(ситуації на підприємствах гірничо-видобувної галузі, промислової галузі); маркетинг й діагностика. Рольова гра з виконанням функціональних обов'язків персоналу.

Вищезазначене завдання пропонувалося для виконання студентами за 3-4 заняття, з умовою знаходження необхідної інформації й практичної підготовки до нього. Кожний кейс мав 4 завдання підприємницького характеру й 4 виробничого. Було оголошено вимоги до розв'язання проблемних завдань й вправ: стислість, точність, простота формулювань; логічно чітка послідовність рішень; зв'язок з попереднім матеріалом. У свою чергу були сформовані вимоги і для викладача щодо організації занять: ставити питання всій групі, після невеликої паузи викликати студентів до відповіді; чітко дотримуватися логічного плану бесіди й заняття; фіксувати увагу на головних фактах й висновках, тримати головну ідею бесіди в своїх руках, не відхилятися вбік.

Завдання кейсів передбачали побудову різних типів моделей. Зокрема, моделі набутих навичок з управлінської діяльності. Про результативність пропонованого студентам курсу свідчить, приміром, така модель (див. рис. 1).

Під час проведення практичних занять студенти виконували рольові завдання, керували міні-групами й визначали якості, необхідні майбутньому управлінцю у сфері виробництва й підприємництва: здібності, що пов'язані з проєктивною діяльністю; вміння прораховувати ризики; прогнозувати і планувати діяльність підприємства; розраховувати необхідні показники й аналізувати їх; вміння креативно мислити; комунікативні здібності; здатність згладжувати конфлікти; доводити свою точку зору тощо. Важливим елементом у проведенні нашого дослідження було й те, що кожен студент, захоплюючись загальною ціллю визначити якнайкраще свою позицію, аргументовано доводив, що максимальна відданість працівника загальній справі активізує «механізм підприємства», формує бажання бачити більш прибутковим свою фірму (підприємство), більш ефективною свою роботу.

Функції керівництва у будь-якій сфері сьогодні передбачають готовність самого керівника продемонструвати свою компетентність для публічного обговорення і узяти до уваги те, що скажуть йому підлеглі, він має показати, що його рішення принесуть корисні результати, переконати у необхідних діях свій персонал, скорегувати свої погляди, якщо це необхідно. Для визначення майбутніми фахівцями стану якості самовдосконалення їм пропонувалися інтерактивні вправи «Пізнай себе», «Займи позицію», «Портрет незнайомця» тощо.

Рис. 1. Приклади моделей, створених студентами

Протягом курсу пропоновані студентам завдання ускладнювалися тричі, а рівень сформованості у студентів певних якостей фіксувався. По завершенню курсу було узагальнено отримані зрушення (див. табл.1).

Таблиця 1

Динаміка сформованості якостей майбутніх фахівців протягом засвоєння курсу «Підприємництво й бізнес-культура» (у %)

Показники	1 етап	2 етап	3 етап
Доведеність й обґрунтованість (категорія 1)	16,4	27,2	31,6

Свідомість, аргументованість (категорія 2)	18,2	25,4	33,5
Точність і ясність (категорія 3)	15,3	27,5	33,2
Технічна й літературна грамотність (категорія 4)	12,4	16,7	21,2

Більш наочно динаміку якостей майбутніх фахівців можна уявити за допомогою діаграми рис. 2.

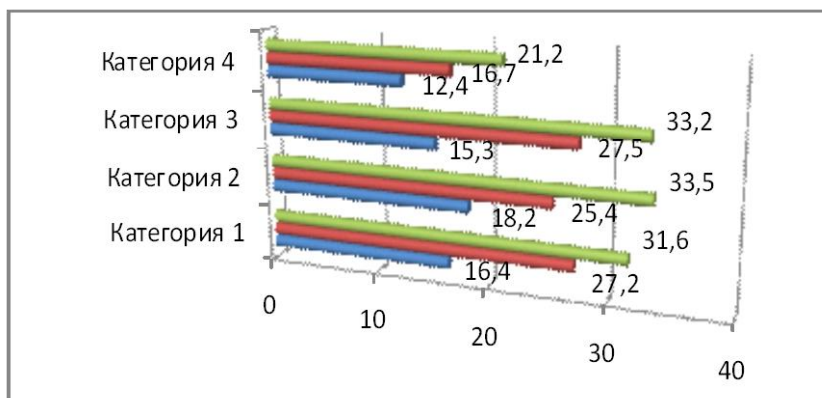

Рис. 2. Динаміка сформованості якостей майбутніх фахівців протягом засвоєння курсу «Підприємництво й бізнес-культура» (у %)

Таким чином, можна аргументовано стверджувати, що студенти протягом занять підвищили рівень своїх якостей щодо усіх категорій, починаючи з обґрунтованих відповідей до технічної грамотності. Відтак, розроблений інтерактивний спецкурс, що містив систему

кейсів з проблемними та інформаційними завданнями, виробничими ситуаціями, є досить результативним у підготовці майбутніх управлінців до професійної діяльності.

Як свідчить досвід, найуспішніші управлінці й підприємці це активні люди, що відрізняються різноманітністю ділового життя, ведуть планування у декількох ракурсах. Самодостатнього фахівця сфери управління більшою мірою визначають знання і досвід, які відповідають сучасному стану ринкових відносин, а також його здатність брати на себе відповідальність, ставити перспективні цілі та домагатися їх реалізації, обґрунтовано ризикувати, мотивувати себе й підлеглих. Для формування необхідних якостей управлінця в практику вищих навчальних закладів необхідно впроваджувати інтерактивні курси, що включають семінари, кейси, ділові ігри, презентації міні-проектів. Отже, процес професійної підготовки повинен забезпечити формування максимальної кількості практичних навичок від організаторських до спеціальних, від вольових навичок до професійного бачення окремих параметрів діяльності підприємства (фірми), що більшою мірою можуть бути поетапно реалізованими через кейс-метод.

Література

1. Бутенко Н. Ю. Педагогічна практика: підготовка та реалізація : [навч. посіб.] / Н. Ю. Бутенко, Л. М. Грущенко; заг. ред. Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 184 с.
2. Педагогика и психология высшей школы : [учеб. пособ.] / ред. М. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 341 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [навч.-метод. посіб.] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 331 с.
4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Джон Равен; [пер.с англ.]. – М. : Когито-центр. – 2002. – 231 с.
5. Селіванов В. Підприємництво в Україні: Проблеми становлення та перспективи розвитку / В. Селіванов // Право України. – 1995. – № 8. – С. 10.